

УДК 378.1

DOI 10.31494/2412-9208-2022-1-3-348-360

ORGANIZATIONAL PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF FIRE SAFETY OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF SES OF UKRAINE

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ЗВО ДСНС УКРАЇНИ

Mykola PELYPENKO,
Candidate of Pedagogical
Sciences

nicolaStayer@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1961-5008>

Ihor NOZHKO,
Candidate of Pedagogical sciences

nogko1991@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1554-0088>

Denys LAHNO,
researcher of department of
organization of scientific activity

lahno0407@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3663-6858>

*Cherkasy institute of fire safety
named after Chernobyl Heroes
National university of civil
protection of Ukraine,
✉ 8, Onoprienka Str., Cherkasy,
18034, Ukraine*

Микола ПЕЛИПЕНКО,
кандидат педагогічних наук

Ігор НОЖКО,
кандидат педагогічних наук

Денис ЛАГНО,
науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності

*Черкаський інститут пожежної
безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету
цивільного захисту України,
✉ вул. Онопрієнка, 8,
м. Черкаси, 18034, Україна*

Original manuscript received: October 19, 2022

Revised manuscript accepted: November 18, 2022

ABSTRACT

The authors proves the importance of the formation of research competence of specialists of fire safety institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine. It is noted that the formation of their readiness for scientific and research activities, which is in a broad sense the task of the presented research, will contribute to the development of pedagogical conditions for the formation of research competence of future rescuers. A theoretical analysis of the interpretation of the concepts «condition» and «pedagogical condition» was carried out.

Three classes of pedagogical conditions have been identified that ensure the formation of research competence of future fire safety specialists in professional training, in particular: organizational, psychological-pedagogical and methodical.

The essence of the pedagogical conditions of the organizational class is analyzed in detail. They include the following pedagogical conditions: evaluation of the

educational space; ensuring academic integrity; creation of information support for scientific research of specialists; ensuring the participation of specialists in conferences, symposia, exhibitions, competitions, etc., the obligation to publish research results.

The skin from isolated conditions is comprehensively characterized, namely: the essence of the concept of «evaluation» is revealed, the development of the evaluation movement in the world and in our country is described, the possibilities and prospects of using positive foreign experience in Ukrainian education are visible, the peculiarities of evaluation in the context of conducting a competency-based approach in education and formation of research competence are shown; on the basis of legal acts, the concept of «academic integrity» is revealed and its importance in the education system is substantiated, on the basis of the conducted survey, the insufficient level of academic integrity measures and knowledge about it among students of higher education is shown, theoretical ways of solving this problem are proposed; the important role of information technologies in modern education is substantiated, the advantages of their active use in the educational process and the features of the innovative development of professional education are described; the importance of compliance with the requirements for writing scientific publications is emphasized, attention is drawn to typical errors in the preparation of such materials.

Key words: *research competence, fire safety specialist, research activity, pedagogical condition, evaluation, academic integrity, information technology.*

У сучасних умовах розвитку оперативно-рятувальної служби готовність до науково-технічної та дослідницької діяльності фахівців з пожежної безпеки ЗВО ДСНС стає одним з основних компонентів їх професійної підготовки. Ураховуючи те, що професійна компетентність рятувальника є особливим критерієм, який характеризує рівень його фахової підготовки [11 : 109], важливого значення набування формування його дослідницької компетентності.

В умовах ЗВО необхідні фахівцям із пожежної безпеки (як і всім іншим) знання, уміння та навички формуються в процесі вивчення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки. При цьому їх зміст має бути максимально наближений до умов практичної професійної діяльності, яка у фахівців з пожежної безпеки часто має екстремальний характер. Розробка педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців з пожежної безпеки ЗВО ДСНС України сприятиме формуванню їхньої готовності до дослідницької діяльності, що і є в широкому сенсі завданням нашого дослідження.

Поняття «умова» та «педагогічна умова» знайшли своє тлумачення з позицій різних наук: педагогіки, філософії, психології, соціології. Умову характеризують як категорію, яка є сукупністю переважно зовнішніх обставин дійсності, що детермінують, забезпечують або супроводжують протікання певних процесів, виступаючи компонентом комплексу цих процесів [12 : 284]. Автор наголошує на можливій позитивній і негативній ролі умов розвитку особистості; у такому складному процесі всі умови він називає педагогічними.

У сучасній педагогічній науці існують різні підходи до розуміння сутності поняття «педагогічні умови». Так, Н. Поліщук тлумачить цей феномен як педагогічні обставини, супутні чиннику, що сприяють або протидіють прояву педагогічних закономірностей, обумовлених дією чинника [13].

Ю. Бабанський стверджує, що ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він відбувається, а педагогічні умови – це чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи [1 : 446].

Т. Ткаченко [16] розкриває організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців безпеки життєдіяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

У процесі дослідження нами було виявлено три класи педагогічних умов, що забезпечують формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців із пожежної безпеки у професійній підготовці. Зупинимося детальніше на характеристиці умов організаційного класу, а сутність інших (психолого-педагогічних та методичних) розкриємо на наступному етапі дослідження: евалюація освітнього простору; забезпечення академічної доброчесності; створення інформаційного забезпечення наукових досліджень фахівців; забезпечення участі фахівців у конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах тощо; обов'язковість публікації результатів досліджень.

Евалюація освітнього простору. Формування дослідницької компетентності значною мірою зумовлене процесом евалюації дослідницької роботи майбутніх фахівців із пожежної безпеки. Необхідність такого підходу різко зростає з огляду на підвищення вимог до якості результатів освіти, які формулюються у вигляді певного набору необхідних професійних компетенцій.

Нагадаємо, що евалюаційний рух сприяє створенню безлічі професійних організацій і характеризується все масштабнішим розмахом. До прикладу, у США налічується велика кількість професійних організацій евалюації: Американська Асоціація Евалюації (The American Evaluation Association), Об'єднаний комітет стандартів освітньої евалюації (Joint Committee on standards for educational evaluation (JCSEE)), Американська Асоціація Школи Адміністраторів (the American Association of School Administrators (AASA)), Американська Асоціація Освітніх Досліджень (American Educational Research Association (AERA)), Американський Консорціум Індіанської Вищої освіти (American Indian Higher Education Consortium (AIHEC)), Американська Психологічна Асоціація (American Psychological Association (APA)) тощо. Також існують різноманітні евалюаційні центри при університетах, як, наприклад, Евалюаційний центр при Західному Мічиганському університеті (Evaluation Center at Western Michigan University) тощо. Окрім того, проводяться конференції, семінари, майстер-класи, літні школи і таке інше з проблем оцінювання. При багатьох американських університетах створено курси з евалюації [6 : 167-168].

Сьогодні в Україні функціонує «Центр евалюації науково-освітніх та соціальних програм», який був створений у 2008 році як громадська організація із фахівців у галузі соціальних наук та адміністрування. Основним його завданням є підготовка, оцінка і супровід науково-освітніх

та соціальних програм, а також дослідницьких проектів. Наголосимо також на позитивних аспектах нового Закону України «Про освіту», зокрема на нововведених про магістерські програми, студентську мобільність, автономію вишів [3].

Наразі сучасна наукова спільнота активно обговорює питання щодо використання позитивного досвіду розвинених країн (США, Канади, членів Європейського Союзу), попит і пропозиції, суспільне замовлення на ринку праці, особливості та результативність освітніх програм для молоді, які покликані вдосконалювати її професійні уміння і навички та сприяти кращій міжкультурній комунікації здобувачів вищої освіти усіх рівнів та форм здобуття. У наш час у серед вчених-освітян триває активна дискусія довкола таких питань: значення та сутність евалюації як інтегральної дисципліни; наскільки евалюація може бути ефективною у супроводі соціальних змін у суспільстві; можливість та якість реалізації евалюації в освітньому просторі нашої держави; ефективні інструменти евалюації та перспективи її розвитку в Україні тощо.

С. Здрагат називає евалюацію освітнього простору тенденцією його майбутнього удосконалення. Виходячи з цього висновку, дослідник висловлює думку, що одним із основних напрямів модернізації освіти в Україні є формування евалюаційної культури як чинника у визначенні цінності наукових й освітніх програм і проектів, а також окреслення ролі евалюації у демократизації освітнього простору нашої держави [7 : 187].

Слід зауважити, що поняття «оцінка» та «евалюація» не є синонімами. Остання є більш широким терміном, у якому оцінка є лише складовою, хоча і важливою. У процесі евалюації визначаються не тільки знання, вміння та навички, але й ціннісно-мотиваційний аспект ставлення до навчальної (а в нашому випадку – дослідницької) діяльності, тобто наскільки значущою вона є для майбутнього фахівця.

Активне введення компетентнісного підходу до трактування якості результатів освіти надало проблемі оцінювання особливої актуальності.

Вважаємо важливим наголосити на тому, що «евалюація належить до системних інновацій щодо покращення якості управління школою, вдосконалення навчально-виховного процесу тощо. Метою внутрішнього оцінювання не може бути тільки контроль кінцевих результатів. Урешті-решт, оцінювання слугує оптимізації й подальшому розвитку педагогічної роботи» [7 : 191].

Посилює складність контрольно-оцінних процесів специфічність характеристик дослідницької компетентності майбутніх фахівців із пожежної безпеки, а саме: багатомірність, міждисциплінарність, суб'єктивні чинники, а також об'єктивація дослідницької компетентності після закінчення ЗВО. Таким чином, сама сутність компетентнісного підходу вимагає актуалізації методів оцінювання результатів дослідницької діяльності здобувачів з урахуванням багатьох різних факторів, що впливають на якість результатів освіти. Для забезпечення евалюації освітнього простору ЗВО необхідно накопичувати і фіксувати дані про дослідницьку діяльність здобувачів, рівні сформованості їх

дослідницької компетентності у поєднанні з навчальними досягненнями майбутніх фахівців протягом усього періоду навчання. За такого підходу оцінка рівнів сформованості дослідницької компетентності будуватиметься на проведеному багатofакторного аналізу змін за рядом показників якості вищої освіти, а це дозволить виявляти тенденції зміни якості, як наслідок, прогнозувати їх і приймати як оперативні, так і стратегічні рішення щодо підвищення рівня згаданої компетентності шляхом удосконалення навчальних планів та програм підготовки майбутніх фахівців із пожежної безпеки.

Результати евалюації освітнього простору повинні охоплювати рекомендації щодо вдосконалення робочих навчальних планів і освітньо-професійних навчальних програм, оптимізації і осучаснення методик викладання, системи позааудиторної роботи тощо; крім цього, вони включають також рекомендації щодо пролонгованих змін у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців (у нашому випадку – майбутніх рятувальників). Евалюація сприятиме обґрунтованому і ефективному регулюванню освітнього процесу та його складових, дозволить розробити такі навчальні програми та критерії оцінювання дослідницької діяльності, які будуть формувати дослідницьку компетентність майбутніх фахівців із пожежної безпеки на якісно новому рівні.

За Законом України «Про освіту», *академічна доброчесність* – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [4].

Так, у листі МОН від 26.10.2017 № 1/9-565 вказано, що Міністерство освіти і науки України рекомендує включити у внутрішню систему забезпечення якості процедури та заходи для реалізації принципів академічної доброчесності та розробити відповідну нормативно-правову базу (кодекси, положення, правила, пам'ятки тощо). Важливо, щоб вона забезпечувала виконання усіх норм статті 42 Закону України «Про освіту». Водночас можуть бути створені структурні підрозділи з організації і контролю за додержанням принципів академічної доброчесності (до прикладу, група сприяння академічній доброчесності, комісія з питань етики та академічної доброчесності тощо) [9].

Варто нагадати, що 23 лютого 2018 року в приміщенні МОН підписало Меморандум з компанією Plagiat.pl, що дасть можливість українським вишам протягом 5 років безоплатно використовувати сучасну систему для виявлення плагіату, зокрема з робіт, виконаних різними мовами.

Майбутні фахівці з пожежної безпеки у процесі професійної підготовки зобов'язані виконувати вимоги освітньої програми відповідно до встановленого стандарту вищої освіти, дотримуючись правил академічної доброчесності. У розрізі даного дослідження варто наголосити на необхідності забезпечення доброчесності поточних індивідуальних робіт майбутніх фахівців з пожежної безпеки (курсівих робіт, індивідуальних завдань), їх кваліфікаційних робіт, наукових публікацій тощо.

Сучасний дослідник В. Сацук, розглядаючи особливості забезпечення якості вищої освіти в Україні, з жалем запевняє, що «проблема порушення фундаментальних цінностей академічної доброчесності в українській вищій школі існує і це потрібно відповідально визнати, як на інституційному, так і загальнодержавному рівні. Разом із тим, системних заходів з протидії плагіату та списуванню у вітчизняних вищих навчальних закладах наразі не здійснюється, або такі носять некомплексний, фрагментарний характер» [14].

Так, нами було проведено опитування студентів та курсантів Черкаського державного технологічного університету та Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, у ході якого було з'ясовано, що заходи з академічної доброчесності є фрагментарними. До прикладу, лекції щодо формування інформаційної культури проводяться здебільшого працівниками бібліотеки лише на початку навчального року для бакалаврів. Питання академічної доброчесності, на жаль, не піднімається викладачами при підготовці індивідуальних завдань, написанні випускових робіт тощо.

Для виявлення ставлення до академічної доброчесності ми проводили опитування майбутніх фахівців на початку навчального року. Так, респонденти відповіли на такі запитання:

Що ви вкладаєте у сутність поняття «академічна доброчесність»? Лише 7% продемонстрували усвідомлення сутності цього поняття.

Чи варто вводити у навчальний процес таку дисципліну, як «Інтелектуальна власність»? Якщо так, то яка мета викладання цієї дисципліни, на вашу думку? У чому полягає її важливість? Так, більшість респондентів (69%) зазначили, що не вбачають потреби у вивченні цієї дисципліни. 21% опитаних, які дали ствердну відповідь не змогли аргументувати свою позицію.

Яким чином ви підтримуєте/сприяєте академічній доброчесності? На це запитання більшість майбутніх фахівців не змогли чітко окреслити зміст власної діяльності щодо підтримки академічної доброчесності, що викликає сумніви в їхній академічній доброчесності.

Яке ваше особисте ставлення до нелегітимних оцінок? На жаль, переважна більшість толерантно ставиться до такого оцінювання. Здобувачі вищої освіти не проявляють нетерпимість до списування під час самостійних робіт, використання «шпаргалок» під час іспитів тощо, а подекуди – навпаки. Основними причинами респонденти називали відсутність досвіду практичного застосування дослідницьких знань; взаємозв'язку між оригінальністю дослідницького завдання та оцінюванням роботи.

Сучасні дослідники акцентують увагу на необхідності проведення таких заходів: семінари, тренінги, круглі столи, діалогові та консультаційні форми роботи, інформаційні заняття, проте наразі перевагу надають лекціям [10 : 7]. Окрім іншого, наголошують на тому (з чим дуже складно не погодитись), що студенти та курсанти повинні ознайомитися з працями провідних фахівців, присвячених академічній доброчесності, правилам

академічного письма. Здобувачі вищої освіти повинні глибоко розуміти важливість і відповідальність за якість виконання навчальних і науково-дослідницьких робіт [10 : 23].

З метою забезпечення академічної доброчесності у закладі вищої освіти доцільно попереджувати будь-які прояви приниження гідності та честі людини; аморальні вчинки з як з боку викладачів, так і здобувачів вищої освіти; протекціоністське ставлення до одних та упереджене – до інших, переслідування за критику; лобіювання будь-ким завищення чи заниження оцінок курсантам у порівнянні з вимогами чинних критеріїв; непедагогічні вчинки (свідоме завищення чи заниження оцінок студентам у порівнянні з вимогами чинних критеріїв, читання лекцій, проведення семінарів та практичних занять, здійснення інших навчальних процедур у невідповідності до положення ЗВО або загальноновизнаним принципам академічних свобод, упереджене чи протекціоністське ставлення до окремих фахівців з боку науково-педагогічних чи адміністративних працівників тощо; перевищення посадових повноважень, канонів професійної етики під час навчальної діяльності або проведення наукових досліджень; пропонування чи отримання неправомірної вигоди при оцінюванні результатів успішності, виконання навчальних чи дослідних завдань або сприяння одному чи іншому; будь-яке сприяння здійсненню акту академічної нечесності [10; 15].

У представленому дослідженні ми виходили з того, що «одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку і підвищуючи якість життя» [5].

Інформаційне забезпечення є невід'ємною складовою проведення наукових досліджень у сучасній науці. Тому ми цілком погоджуємося із О. Трифоною і М. Садовим, які при вивченні проблеми впровадження ідеї інформаційних технологій у педагогічних дослідженнях зробили висновок про необхідність аналізу організаційних і науково-методологічних умов реалізації цього процесу.

Дослідники зазначають, що «ефективність такого упровадження залежить від діяльності державних та інших структур у галузі наукових і практичних розробок. Однією з гілок наукових досліджень з використанням ІТ є підготовка наукових статей, дослідницьких проєктів, курсових робіт, рефератів, проєктної діяльності молодих науковців, студентів, що є важливою складовою частиною організації наукової діяльності закладів вищої освіти (ЗВО) і всього освітнього процесу. Такі роботи виконуються з метою інтеграції наукової, навчальної та виробничої діяльності майбутнього компетентного фахівця. Сутність якраз і полягає в організації наукової діяльності, виявленні й активізації творчого інтелекту суб'єктів навчання, що

забезпечує здобуття й практичне використання нових знань й отримання наукової продукції» [17 : 28].

Як бачимо, думка авторів щодо важливої ролі ІТ у формуванні майбутнього компетентного фахівця (в тому числі, очевидно, що компетентного і з дослідницької точки зору, адже згадано і про підготовку ними наукоємних матеріалів) перекликається із нашої позицією, висвітленою у даному дослідженні.

Можна впевнено говорити, що сучасний освітній процес у ЗВО характеризується високим рівнем розвитку та впровадження інформаційних технологій навчання; увага приділяється і самоосвіті та самоорганізації здобувачів.

Використання інформаційних технологій (ІТ) надасть можливості отримувати загальну інформацію про дослідження, які виконуються в ЗВО, та їх актуальність і якість; отримувати доступ до результатів дослідження та використовувати їх для проведення освітнього процесу; складати рейтинги факультетів, кафедр, науковців, студентів (а у нашому випадку – курсантів); проводити статистичну обробку інформації про наукову діяльність; створювати мотиваційне середовище; приймати управлінські рішення завдяки миттєвому доступу до повної інформації [2 : 133].

Наприклад, використання навчальним закладом технологій Wi-Fi дає змогу створити багато додаткових «клієнтських» місць, що має велике значення на сучасному рівні розвитку Інтернет-технологій, коли більшість користувачів використовує свою комп'ютерну техніку та мобільні гаджети. Крім цього, використання даного ресурсу повинно забезпечувати: доступ до серверів дистанційного навчання; доступ до глобальної мережі Інтернет; роботу з особистою папкою на файловому сервері комп'ютерних кабінетів; роботу з корпоративною електронною поштою комп'ютерних кабінетів; роботу в локальній мережі з доступом до всіх ресурсів; роботу у наукових мережах світу тощо [15 : 109-110].

М. Кусій у своїй дисертаційній роботі «Підготовка майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби до професійної діяльності» наводить приклади використання деяких інноваційних технологій навчання, які застосовуються у профільних вишах ДСНС України. Серед них: «Віртуальний університет» та моделювання [8 : 31-38]. Дослідниця наголошує, що пріоритетними напрямками інноваційного розвитку професійної освіти в умовах впровадження ІКТ у ВНЗ МНС з метою професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби є: матеріально-технічне, комп'ютерне та дидактичне забезпечення; впровадження системи самостійної роботи, дистанційного навчання на основі ІОС навчального закладу та створення «Віртуального університету»; збільшення питомої ваги занять з розвитку аналітико-прогностичного мислення; застосування ігрового, ситуативного та віртуального моделювання; поширення комунікативно-діалогічних видів та форм організації освітнього процесу; розроблення та впровадження систем для

ефективної діагностики та контролю знань, умінь та навичок професійної діяльності [8 : 38].

У контексті окресленої педагогічної умови доцільно наголосити, що майбутні фахівці з пожежної безпеки мають брати участь у конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, олімпіадах, тощо; публікувати результати власних досліджень.

При написанні статей здобувачі вищої освіти повинні знати загальні вимоги до оформлення публікацій, як наприклад, те, що рукописи наукових статей мають відповідати тематичній спрямованості наукового видання та повинні містити результати власних авторських оригінальних досліджень, мати наукову новизну і практичну значущість та не публікуватись раніше.

Авторам необхідно звертати увагу, що редакція може не прийняти рукопис при відсутності певних необхідних елементів публікації, зокрема: постановки проблеми; аналізу останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми; мети дослідження; викладу основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновків та перспективи подальших досліджень.

Необхідно звертати увагу майбутніх фахівців на характерні недоліки, які трапляються при написанні наукових публікацій, випускових робіт і які можуть мати наслідком незадовільну оцінку: автоматичне, буквальне переписування літератури; не аргументований виклад основних теоретичних положень; невідповідність між планом і змістом роботи; абстрактний виклад теми, відсутність посилань на використані джерела; недбалість і неграмотність викладу думки, власної позиції.

Вивчаючи ту чи іншу наукову роботу, здобувач повинен сприймати її цілісно. Без усвідомлення проблеми неможливо виділити головне і суттєве, важко відокремити тезу від аргументів і практично неможливо подолати формальне ставлення до змісту досліджуваної проблеми.

При написанні наукових тез здобувач повинен пам'ятати, що головним є дотримання правила: в кожній написаній пропозиції повинна розкриватися нова інформація. Тільки дотримуючись його можна написати змістовний текст.

Майбутніх фахівців будь-якого напрямку діяльності необхідно долучати до участі в науково-дослідній діяльності. До прикладу, наукові та науково-педагогічні працівники Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України активно залучають курсантів до наукової роботи в рамках конкурсів студентських наукових робіт, збірників наукових праць, науково-дослідних робіт, науково-практичних конференцій, винахідницької та раціоналізаторської діяльності, наукових виставок. Така робота з майбутніми фахівцями з пожежної безпеки позитивно впливає на рівень підготовлених ними наукових публікацій, зменшує кількість помилок, які часто зустрічаються у менш підготовлених здобувачів вищої освіти, сприяє підвищенню мотивації та інтересу до науково-технічної діяльності і, як наслідок, підвищує рівень сформованості їх дослідницької компетентності.

На це звертає увагу Н. Уйсімбасва, яка зазначає, що науково-дослідницька діяльність повинна бути організована так, щоб студенти після закінчення навчального закладу прагнули до постійного підвищення свого професійного рівня. Людина має постійно навчатися, співвідносячи свої знання з новими вимогами, своїми потребами, потребами соціуму, ринку праці. Сама особистість і є її професійним інструментарієм. [18 : 77].

Ми повністю погоджуємося із цим висновком і зі свого боку додамо, що не можна недооцінювати значення розвитку як науковця фахівця, котрий вже закінчив заклад вищої освіти, оскільки очевидно, що наукова діяльність не лише не повинна зупинятися на етапі навчання у виші, скоріше навпаки – цей період має бути трампліном для подальшого зросту особистості як дослідника. Адже недарма кажуть, що навчатися не пізно ніколи, особливо якщо це стосується оволодіння такою незвичайною, специфічною, у певному сенсі творчою справою, як наука.

Література

1. Бабанский Ю. К., Победоносцев Г. А. Комплексный подход к воспитанию учащихся: в вопросах и ответах. Київ : Рад. школа, 1983. 256 с.
2. Вінник М. О. Використання інформаційних технологій у науково-дослідній роботі майбутніх інженерів-програмістів. *Інформаційні технології в освіті*. 2014. Вип. 18. С. 132–138.
3. Евалюація: наукові, освітні, соціальні проекти / редактори : В. Євтух, Л. Корпоровіч, М. Руйсс, Л. Рутка. Київ : CESESP, 2017. Вип. 3. 220 с.
4. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 21.10.2022).
5. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09 січня 2007 року № 537-V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> (дата звернення: 21.10.2022).
6. Здрагат С. Г. Евалюація: історія та розвиток. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19–20. С. 121–130.
7. Здрагат С. Г. Евалюація як система інноваційного підвищення якості освіти у соціологічній перспективі. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. Львів, 2015. Випуск 9. С. 187–194.
8. Кусій М. І. Підготовка майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби до професійної діяльності : дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Львів, 2011. 267 с.
9. Лист МОН України від 26 жовтня 2017 року № 1/9-565 «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». URL : https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/ (дата звернення: 21.10.2022).
10. Навчання студентів академічної доброчесності у бібліотеці ВНЗ : методичні поради / автори-укладачі: Л. В. Савенкова, С. О. Чуканова ; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська. Київ : Українська бібліотечна асоціація, 2016. 41 с.
11. Ножко І. О., Пелипенко М. М., Лагно Д. В. Науково-дослідницька робота у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з пожежної безпеки ЗВО ДСНС України. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Бердянськ : БДПУ, 2021. Вип. 3. С. 108–114.

12. Пелипенко М. М. Системність як педагогічна умова формування готовності майбутніх фахівців оперативного-рятувальної служби до самозбереження. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / головний редактор М. Т. Мартинюк. Умань : ФОР Жовтий О. О., 2014. Частина 2. С. 283-289.

13. Поліщук Н. М. Здоров'язберігаюча компетентність особистості: сутність, структура. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Київ – Вінниця, 2012. Вип. 33. С. 32–36.

14. Сацук В. І. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? *Освітня політика. Портал громадських експертів*. 2017. URL : <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrocheshnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti> (дата звернення: 21.10.2022).

15. Співаковський О. В., Вінник М. О., Тарасіч Ю. Г. Побудова ІКТ інфраструктури ВНЗ: проблеми та шляхи вирішення. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Т. 39, Вип. 1. С. 99–116.

16. Ткаченко Т. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців безпеки життєдіяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2009. № 3. С. 114–118.

17. Трифонова О. М., Садовий М. І. Інформаційні технології в наукових дослідженнях. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 98. С. 27–33.

18. Уйсімбаєва Н. В. Науково-дослідна діяльність майбутнього фахівця. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки* / ред. кол.: В. В. Радуп [та ін.]. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 88. С. 243–246.

References

1. Babansky Yu. K., Pobedonostsev H. A. (1983). *Kompleksnyy podkhod k vospityaniyu uchaschykhysya: v voprosakh y otvetakh* [An integrated approach to educating students: in questions and answers]. Kyiv: Rad. shkola [in Russian].

2. Vinnyk M. O. (2014). *Vykorystannya informatsiynykh tekhnolohiy u naukovodoslidnyy roboti maybutnikh inzheneriv-prohramistiv* [The use of information technologies in the research work of future software engineers]. *Informatsiyni tekhnolohiyi v osviti – Information technologies in education*. Vyp. 18, 132–138 [in Ukrainian].

3. Yevtukh V., Korporovich L., Ruiss M., Rutka L. (ed.) (2017). *Evaluatsiya: naukovy, osvitni, sotsial'ni proekty* [Evaluation: scientific, educational, social projects]. Kyiv : CESESP. – Vyp. 3 [in Ukrainian].

4. Verkhovna Rada of Ukraine (05.09.2017). *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» № 2145-VIII* [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

5. Verkhovna Rada of Ukraine (09.01.2007). *Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady rozvytku informatsiynoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 roky» № 537-V* [Law of Ukraine «On the Basic Principles for the Development of an Information-Oriented Society in Ukraine for 2007–2015»]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text> [in Ukrainian].

6. Zdrahat S. G. (2015). *Evaluatsiya: istoriya ta rozvytok* [Evaluation: history and development]. *Mizhnarodnyy naukovyy forum: sotsiologiya, psykholohiya, pedahohika, menedzhment – International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management*. Vyp. 19–20, 121–130 [in Ukrainian].

7. Zdrahat, S. G. (2015). *Evaluatsiya: istoriya ta rozvytok* [Evaluation: history and development]. Mizhnarodnyy naukovyy forum: sotsiologiya, psykholohiya, pedahohika, menedzhment – International scientific forum: sociology, psychology, pedagogy, management, Vyp. 19–20, 121–130 [in Ukrainian].

8. Kusiyy M. I. (2011). *Pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv pozhezhno-ryatuval'noyi sluzhby do profesiynoyi diyal'nosti* [Training of future specialists of the fire and rescue service for professional activities]. Kandydats'ka dysertatsiia [Candidate's dissertation]. Lviv. [in Ukrainian].

9. Ministerstvo osvity i nauky (26.10.2017). *Shchodo zabezpechennya akademichnoyi dobrochesnosti u zakladakh vyshchoyi osvity : lyst MON № 1/9-565* [Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1/9-565 «Regarding ensuring academic integrity in higher education institutions»]. Retrieved from : https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/ [in Ukrainian].

10. Savenkova L. V., Chukanova S. O. (ed.) (2016). *Navchannya studentiv akademichniy dobrochesnosti u bibliotetsi VNZ : metodychni porady* [Teaching students academic integrity in the university library: methodical advice] / redkolehiya: V. S. Pashkova, O. V. Voskoboynikova-Huzyeva, Ya. Ye. Soshyn'ska. Kyiv : Ukrayins'ka bibliotekna asotsiatsiya [in Ukrainian].

11. Nozhko I. O., Pelypenko M. M., Lahno D. V. (2021). *Naukovo-doslidnyts'ka robota u protsesi formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv z pozhezhnoyi bezpeky ZVO DSNS Ukrayiny* [The role of scientific and research work in the process of formation of professional competence of future specialists of fire safety of higher educational establishments of SES of Ukraine]. Naukovi zapysky Berdyans'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky: zb. nauk. pr. – Scientific Papers of Berdiansk State Pedagogical University Series: Pedagogical sciences: Berdyans'k : BDPU. – Vyp. 3. – S.108-114 [in Ukrainian].

12. Pelypenko M. M. (2014). *Systemnist' yak pedahohichna umova formuvannya hotovnosti maybutnikh fakhivtsiv operatyvno-ryatuval'noyi sluzhby do samozberezhennya* [Systematicity as a pedagogical condition for the formation of the readiness of future operative rescue service specialists for self-preservation]. Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny / holovnyy redaktor M. T. Martynyuk. – Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna. Uman': FOP Zhovtyy O. O., Chastyna 2, 283–289 [in Ukrainian].

13. Polishchuk N. M. (2012). *Zdorov'yazberihayucha kompetentnist' osobystosti: sutnist', struktura* [Health-preserving competence of the individual: essence, structure]. Suchasni informatsiyi tekhnolohiyi ta innovatsiyi metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy : zb. nauk. prats' – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems. Kyiv – Vinnytsya, Vyp. 33, 32–36 [in Ukrainian].

14. Satsyk V. (2017). *Akademichna dobrochesnist': mifichna kontseptsiya chy diyevyy instrument zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity?* [Academic integrity: a mythical concept or an effective tool for ensuring the quality of higher education?]. Osvitnya polityka. Portal hromads'kykh ekspertiv – Educational policy. Portal of public experts. Retrieved from : <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-diyeviy-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoyi-osviti> [in Ukrainian].

15. Spivakovs'kyy O. V., Vinnyk M. O., Tarasich YU. H. (2014). *Pobudova IKT infrastruktury VNZ: problemy ta shlyakhy vyrishennya* [Construction of ICT infrastructure of universities: problems and solutions]. Informatsiyi tekhnolohiyi i zasoby navchannya – Information technologies and teaching aids. T. 39, Vyp. 1, 99–116 [in Ukrainian].

16. Tkachenko T. (2009). *Orhanizatsiyno-pedahohichni umovy formuvannya profesiynoyi kompetentnosti fakhivtsiv bezpeky zhyttyediyal'nosti zasobamy informatsiyno-*

komunikatsiynykh tekhnolohiy [Organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence of life safety specialists by means of information and communication technologies]. Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya : Pedahohika – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Pedagogy. № 3, 114–118 [in Ukrainian].

17. Tryfonova O. M., Sadovyy M. I. (2022). *Informatsiyni tekhnolohiyi v naukovykh doslidzhennyakh* [Information technologies in scientific research]. Pedahohichni nauky : zb. nauk. prats' – Pedagogical sciences: coll. of science works. Kherson : Vydavnychyy dim «Hel'vetyka». Vyp. 98, 27–33 [in Ukrainian].

18. Uysimbayeva N. V. (2010). Naukovo-doslidna diyalnist' maybutn'oho fakhivtsya [Scientific research activity of the future specialist]. Naukovi zapysky KDPU. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific notes of KDPU. Series: Pedagogical / red. kol. : V. V. Radul [ta in.]. Kirovohrad : KDPU im. V. Vynnychenka, Vyp. 88, 243–246 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті доведено важливе значення формування дослідницької компетентності фахівців з пожежної безпеки закладів вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Зазначено, що формуванню їхньої готовності до науково-дослідницької діяльності, що і є в широкому сенсі завданням представленого дослідження, сприятиме розробка педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх рятувальників. Проведено теоретичний аналіз тлумачення понять «умова» та «педагогічна умова».

Виявлено три класи педагогічних умов, що забезпечують формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців із пожежної безпеки у професійній підготовці, зокрема: організаційні, психолого-педагогічні та методичні.

Детально проаналізовано сутність педагогічних умов організаційного класу. До них віднесено такі педагогічні умови: евалюація освітнього простору; забезпечення академічної доброчесності; створення інформаційного забезпечення наукових досліджень фахівців; забезпечення участі фахівців у конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах тощо, обов'язковість публікації результатів досліджень.

Усебічно схарактеризовано кожну з виокремлених умов, а саме: розкрито сутність поняття «евалюація», описано розвиток евалюаційного руху у світі та в нашій державі, розглянуто можливість та перспективи використання позитивного зарубіжного досвіду в українській освіті, показано особливості евалюації в контексті введення компетентнісного підходу в освіті та формування дослідницької компетентності; на основі нормативно-правових актів розкрито поняття «академічна доброчесність» та обґрунтовано її важливе значення у системі освіти, на основі проведеного опитування вказано на недостатній рівень заходів з академічної доброчесності та знань про неї у здобувачів вищої освіти, запропоновано теоретичні шляхи вирішення цієї проблеми; обґрунтовано важливу роль інформаційних технологій у сучасній освіті, описано переваги їх активного використання в освітньому процесі та особливості інноваційного розвитку професійної освіти; підкреслено важливість дотримання вимог до написання наукових публікацій, звернено увагу на характерні помилки при підготовці таких матеріалів.

Ключові слова: дослідницька компетентність, фахівець з пожежної безпеки, науково-дослідницька діяльність, педагогічна умова, евалюація, академічна доброчесність, інформаційні технології.